

AKMENS KALBA

Neseniai rašydamas apie Joną Aistį, Alfonsas Nyka-Niliūnas prasarė: „Aistis visuomet buvo daugiau skaitytojų negu kritikų poetas.“ Pačiam Nykai-Niliūnui turbūt derėtų pritaikyti šios formulės atvirkščią variantą. Išėivijos kritikai ir mąstytojai, pirmiausia Rimvydas Šilbajoris ir Vytautas Kavolis, yra nuodugnai išnagrinėję tiek Nykos-Niliūno filosofinę sistemą, tiek ir jo poetikos bruožus: taip nuodugnai ir taip entuziastiškai, jog prie jų svarstymų nelengva ką nors be pridurti. Tuo tarpu poeto santykis su skaitytoju yra tikrai nevienareikšmis. Alfonso Nykos-Niliūno kūryba buvo svarbi jo bendraamžiams, drauge su juo atsidūrusiems pokario ir tremties bevaisėje žemėje. Ji padėjo formuoti jų pasaulėžiūrą, santykį su tradicija, netgi patį jų žodyną. Lietuvoje jau nuo šeštojo dešimtmečio pabaigos Nykos-Niliūno tekstai ėjo iš rankų į rankas, dažną žavėdami, dažną tiesiog stulbindami savo kitoniškumu. Šiandien Lietuvos skaitytojai viešai reikalauja, kad poeto kūrybos pilnatvė būtų jiems prieinama. Bet Nyka-Niliūnas visuomet – ir ne be pagrindo – buvo laikomas sunkiu, hermetišku, ezoterišku autoriumi. Viena iš labiausiai krintančių į akis jo temų –vienatvė, nekomunikabilumas, užsisklendimas savo unikalios kalbos pasaulyje, įvarąs į neviltį ir savotišką puikybę. Ta tema ne sykį plėtojama ir naujausiame Nykos-Niliūno rinkinyje:

*...silurinis akmuo kieme,
Krisdamas į šulinį,
Kalba taip, kaip mes.
(p. 13)*

*Neilgai trukus
Aš būsiu
Karalius be valstybės,
Valstybė be teritorijos,
Vienintelis pasaulyje valdovas,
Gyvenąs ir puotaująs
Sienoje.
(p. 91)*

*...norėčiau,
Kad mano poezija būtų
Kaip žiedas, išsiskleidęs
Totalioje vienatvėje,
Į kurią težiūri
Nieko nematančios
Vabalo akys.
(p. 106)*

Čia kryžiuojasi du skirtingi motyvai: rašymas emigracijoje, svetimoje kalbinėje aplinkoje, kur tavo potencialių skaitytojų ratas kas akimirka siaurėja, ir rašymas kaip toks: juk jis visada yra problemiška

veikla, jungianti tave su adresatu, bet nuo jo ir atblojanti. Abu šiuos motyvus Alfonsas Nyka-Niliūnas mūsų literatūros istorijoje bus giliausiai išreiškęs.

Žiemos teologija – tik penktoji Nykos-Niliūno knyga per keturiasdešimt metų. Bet ji neginčijamai patvirtina jo poezijos vertę ir reikšmingumą. Ankstyviausias rinkinio eilėraštis – „Welfleet Bay“ – pažymėtas dar 1966 metų data, vėlyviausias – „Mokyklos fotografija“ – rašytas 1984 metais, tačiau didžioji dauguma išsitenka aštuntojo dešimtmečio rėmuose. Tiesa, autorius visiškai nesilaiko chronologijos: įvairių laikotarpių tekstai pašomi tarsi kortų talija, gretinami ar atskiriami vienas nuo kito remiantis neaiškiais (nors intuityviai juntamais) prasmės ir vaizdo kriterijais. Juos jungia aidai ir kontrastai (kontrastas yra aido rūšis). Istorinės kronikos ištrauka atsiduria šalia privataus, tik pačiam poetui suprantamo prisiminimo; ilgas painus pasakojimas – šalia minimalistinės penkių šešių eilučių, net penkių šešių žodžių formulės; nykios žiemos peizažas šalia slegiančios vasaros peizažo. Pažeisdamas ir drauge išsaugodamas, netgi pabrėždamas chronologinį principą (juk visų eilėraščių datos stropiai sužymėtos knygos turinyje), Nyka-Niliūnas siekia savotiško efekto: jo eilėraščiai tuo pačiu metu yra įrašyti į laiką ir beaikaiai. Visa knyga – ir visa poeto kūryba – yra drauge epochos liudijimas ir metafizinis tekstas, turįs aprėpti bet kurios epochos patirtį.

Jau ankstesniuose rinkiniuose Alfonsas Nyka-Niliūnas susikūrė vientisą, iš karto atpažįstamą poetinę sistemą, kuri labai nutolsta nuo įprastinių lietuvių lyrikos modelių, su jais sąmoningai ir kietai polemizuoja. Ta sistema išlieka ir *Žiemos teologijoje*: gal ščia ji darosi labiausiai kondensuota ir išbaigta. Beveik visur vartojamas *vers libre*, eilučių bei strofų ilgį diktuoja natūralus minties ir alsavimo ritmas; „normalios“ penkiapėdžio jambo baltosios eilės atsiranda tik kaip išimtis („Soma sema“). Dažniausios, veiksmingiausios priemonės, susiejančios eilėrašcio išraišką bei turinį, čia yra elipsė, *enjambement*, staigiai įsiterpanti pastaba skliaustuose. Tai bemaž moksliška, tačiau savaip muzikali, darni – ir, žinoma, labai keista kalba. Jos amplitudė plati – nuo sušukimų, užkeikimų, inkantacijų ligi blaivaus protokolinio stiliaus; nuo chaotiško sąmonės srauto ligi griežtai organizuoto filosofinio traktato. Atsitiktinių detalių, vaizdo nuotrupų, tolimų asociacijų griūtį atsveria santūrus ir logiškas dėstymo būdas. Tolydžio peršokama iš gamtos erdvės į kultūros erdvę ir atgal. Abstrakcijos netikėtai virsta konkretybėmis, o konkretybėse prabyla abstrakcija („įmantri čiobrelis / Valstybė žlunga“, p. 49; „Smuklėje baigė gerti / Šviesos taures“, p. 51; „Gramatikos laukuos / Mūsų laukia Klitemnestra“, p. 64).

Lygiai taip pat bandomos įveikti ribos tarp kalbų. Į lietuviškus sakinius įsiterpia „ex Ponto“, „pays lointains“, „blaue Ferne“, „beth, kaph ir zayin“, „Hydropique“, „Morpho cypris“, „L'été sera fini“ ir dešimtys panašių dalykų. (Net Nykos-Niliūno rinkinių pavadinimai įskaitant šį paskutinįjį paprastai neišsiverčia be kitakalbio, tarptautinio žodžio.) Pasekmės būna dvejopos. Poeto kalba įgyja translingvistinę dimensiją, suvokiama kaip aukšta, paslaptinga, sakralinė ir visa apimanti. Antra vertus, svetimieji žodžiai stabdo dėmesį, „iškrinta“ iš teksto, ardo jo sintagminę plėtotę, versdami eilėraštį ne tiek linijiniu, kiek daugiamačiu, ne tiek laiko, kiek erdvės fenomenu. (Pridursiu, kad ta praktika būna ir pavojinga. Kartais Nykos-Niliūno eilės padvelkia kone barokiniu makaronizmu, perdėtas mėgavimasis kitakalbiais aristokratiškais intarpais virsta pretenzija. Manding, nepavyko eilėraštis „Insomnium“, kur keliolikos ezoterinių, tarpusavyje neypatingai susijusių vardų serija palieka beveik komišką įspūdį.)

Einama netgi toliau. Daiktas persilieja į žodį, žodis – į daiktą; pati distancija tarp kalbos ir pasaulio ima nykti. Pagaliau kiekvienas – ar beveik kiekvienas – poeto žodis turi tapti svarus, uždaras, neperregimas, užimęs apibrėžtą vietą erdvėje, nelyginant daiktas. Kartu poetinis tekstas įgyja emblemos, signatūros, hermetiško ženklų vertę.

Nyka-Niliūnas yra labiausiai erudicinis mūsų poetas. Jis naudoja netikėčiausių amžių ir geografinių

platumų medžiagą: ima ją ne tik iš viduramžių tradicijos, iš antikos ir Renesanso (nors tos sritys jam turbūt artimiausios), bet ir iš Babilonijos („Rytas nei mezzo del camin di nostra vita“), Kinijos („Li Po kelionėje“), XII amžiaus Konstantinopolio („Bizantijos imperatoriaus Andronikos Komnenos I mirtis“), iš kabalistinių knygų. Šiuo požiūriu *Žiemos teologija* turbūt išsiskiria net jo paties kūrybos fone: dažnai jautiesi, tarsi skaitytum beviltiškai sumišusius kažkokios didžiulės enciklopedijos skutus. Kartais – ir neypatingai retai – į tekstą įsiterpia tautosakos atgarsiai. Bet tai anaipol nėra tradicinė lietuviška tautosaka, nuvalkiota tiek XIX amžiaus, tiek XX amžiaus poetų. Nyka-Niliūnas nebepriskaito kartai, girdėjusiai dainas ir pasakas dūminėje pirkioje. Jo tautosaka – vaikystėje, gal gimnazijoje skaitytų Hauffo (Haufo), Anderseno (Andersono), „Tūkstančio ir vienos nakties“ reminiscencijos, neaiškios, tačiau stebėtinai gyvos; o anapus jų švyti pirmų pirmykščiai mitologiniai žmonijos archetipai. Jie jungiasi ir susiduria su asmeniniais, individualioje pašamonėje gimusiais, nesuprantamais ir sugestyviais simboliais („Iš neapykantos akmens ištryškusioj versmėj / Gėrę trys vilkai staiga / Krito negyvi sniege“, p. 44. „Priėngyje mūsų laukė / Mergaitės kūnu mintas vilkas; / Jam ant kairiojo peties / Tupėjo kruvinais sparnais balandis“, p. 66; „Žemaičių giriose sugautas / raudona kamža raišas velnias / Ir Vytauto padovanota / Vilkė su keturiais vilkiukais“, p. 100). Poezija taip pat intymiai bendrauja su kitomis meno rūšimis. Ne veltui tarp Nykos-Niliūno lyrikos „personažų“ yra Gesualdo ir Amati, yra Georges’as de la Tour (Džordžas de la Tūras), Claude’as Lorrainas (Klodas Lorenas), Magnasco (Magnasko); nors neminimi, bet aiškiai svarbūs jam ir dailininkai siurrealistai, sakysime, Chagallas (Šagalas) („Žiema vaikystėje“). Spalviniai, tapybiniai epitetai jo eilėraščiuose priklauso prie dažniausių. Tarp tų niliūniškų spalvų esama rafinuotų – kobaltas, auksas, koralas, bet vyrauja turbūt trys: gelsva sausų žolių ir nuodingo vandens, raudona kraujo ir juoda neviltes spalva.

Poeto asmeninė biografija – jo dvasinio brendimo, praradimų, pralaimėjimų, prisiminimų ir užmaršties etapai – vaidina knygoje didžiulį vaidmenį. Bet ji užšifruota, nustumta giliai anapus teksto, be to, sulydyta su istorine ir kultūrine simbolika. Ažuolų ir alksnių ošimas, kuosų klyksmai artėjant žiemai aukštaičių sodžiuje ar miestelyje gretinami su Didžiuoju tautų persikraustymu, su kautynėmis Katalaunų laukuose, su apokaliptinėmis pranašystėmis („Žiemos mūšiai“). Iš gimtosios Utenos (?) vardo lieka tik pirmoji raidė, o už jos iškyla „Magelano / Kelionė ir plaukiančios salos“ („Laukiant traukinio U. stotyje“). Nuostabiai autentiškas, neliteratūriškas gyvų ir negyvų vaikystės pažįstamų būrys – „bažnyčios / Frontono Mykolas Archangelas / Kareiviškai bintuotom kojom, / Petras, Juozapas, įdubusia kakta Kovynės / Kaziukas ir pamišėlė Uršulė/ Su kultuvu ant perkreipto peties“ – dalyvauja Paskutiniojo Teismo dramoje – žinoma, niliūniškai transformuotoje („Prisikėlimo vizija“). Realios moters laidotuvių scena (tos moters vardą gali atspėti geriau susipažinęs su išeivių kultūros istorija) virsta archaizuota meditacija apie praeinamumą ir kitabūtį („Ballata per una donna defunta“).

Ši poetika, su pavydėtiniu nuoseklumu ir išsverme kurta daugelį dešimtmečių, jau virto vienu iš klasikinių lietuvių lyrikos modelių – šalia tokių pat vientisų modelių, kuriuos savo metu pasiūlė Maironis, Putinas, Salomėja Nėris. Nykos-Niliūno poetinę kalbą – kaip ir anujų kalbą – būtų beprasmiška versti į mūsiškę – kasdieninę ar į kokią kitą, netgi poetinį subkodą. Ir tie, kas po Nykos-Niliūno ateis į tikrąją literatūrą, negalės rašyti neatsižvelgdami į jo patirtį, neatsistumdami nuo jos.

Ne visada lengva pasakyti, kas yra Nykos-Niliūno poetiniai mokytojai ir bendrakeiviai. Lietuvių literatūroje jo kalba vienkartinė, su nieku nesupainiojama, nors jos tolimosios ištakos glūdi nepriklausomybės laikotarpio simbolistų ir estetų kūryboje. Esama sąlyčio su Aisčiu, su Radausku – bet nuo jų veikiau atsispiriama, negu jais sekama. Tarp savųjų bičiulių žemininkų poetas atrodo labai individualus (ir, be abejonės, iš jų stipriausias, sąmoningiausias). Kiek paprasčiau įrašyti Nyką-Niliūną į pasaulinės poezijos kontekstą. Jis priklauso linijai, prasidedančiai nuo Baudelaire’o (Bodler) ir

Rimbaud (Rombo) – kitaip sakant, bene svarbiausiajai XX amžiaus lyrikos linijai. Ankstyvojo (kartais ir vėlyvojo) Nykos eilėraščiai – bent man – akivaizdžiai siejasi su Eliotu (Eliotu), su Czesławu Miłoszu (Česlavu Milošu), gal dar daugiau su italų hermetistų mokykla – Quasimodo (Kvazimodo), Montale (Montale). Skaudi emocija ir sąžinės balsas, nepermalduojamos gamtinės kaitos reginiai ir mitologinės bei metafizinės vizijos – visa tai artima šiems poetams, kurių visuomeninė patirtis (karas, totalitarizmo pavojai, šaknų praradimo pojūtis) daug kur sutampa su Nykos-Niliūno patirtimi. Perskaitykime iš naujo kad ir Quasimodo „Dialogą“, kurį 1954 metais išvertė Juozas Kėkštas (jį lengva rasti neseniai Lietuvoje išleistoje Kėkšto rinktinėje *Dega vėjai*): koks jis „niliūniškas“ – ar, tiksliau, koks „quasimodiškas“ to laikotarpio Niliūnas! Žiemos teologijoje pasigirsta ir kitokių aidų: gal pirmiausia Kavafis („Zenono laiško Antigoniui Gonatos komentaras“, „Imperijos žlugimas“, bizantiškieji eilėraščiai), kartais Lorca (Lorka), Jimenezas (Chimenezas) („Cante jondo“), kartais Ezra Poundas (Ezra Poundas), imagistai ir jų pamėgtoji orientalinė poezija („Vasaros herbas“, „Nature morte II“, „Clair de lune“). Esti eilėraščių, skambančių nelyginant Zen meditacijos („Rytmečio mintys“). Šiaip ar taip, Nyka-Niliūnas iš visų XX amžiaus lietuvių poetų – išskyrus nebent Radauską – yra tarptautiškiausias, sąmoningiausiai bandęs įveikti – ir dažnai įveikęs – mūsiškio kampo provincializmą. Jis savaip siekia to visuotinio laipsnio, kurį Lietuvoje kitomis sąlygomis ir kitomis priemonėmis buvo pasiekę Donelaitis, Baranauskas, Maironis.

Griežta, santūri, rafinuota, bet valinga Nykos poetinė kalba išreiškia griežtą, santūrų ir valingą pasaulėvaizdį: išreiškia pačia savo materija ir sandara, kiekviena garsų samplaika, kiekvienu žodyno savotiškumu, kiekvienu sintaksės lūžiu. Visoje savo kūryboje poetas kalba apie tremtį. Ankstesniuose rinkiniuose ji dažnai būdavo suvokiama kaip konkreti asmeninė ir istorinė patirtis žlugus apibrėžtai civilizacijai ir apibrėžtai bendruomenei – nepriklausomai Lietuvai; vėliau – kaip situacija, iš viso būdinga mūsų amžiaus žmogui, išblokštam iš savosios dirvos, iš senųjų tradicijų ir vertybių pasaulio. *Žiemos teologijoje* tremtis gal aiškiau negu kitur atsiveria kaip metafizinė kategorija. Žmogus – tarsi Hiobo knygoje, gnostikų, senųjų krikščioniškų mistikų ar Safedo atsiskyrėlių sistemose – pačiu savo buvimu pasaulyje yra ištremtas, atskirtas nuo ontologinės pilnatvės, į kurią jis gali ir privalo veržtis, neturėdamas garantijų, kad ją pasieks. Nebelieka mitų, kurie galėtų paguosti ar palengvinti atsakomybę, slegiančią mūsų pečius („kraujas niekad nepavirs / Duona ir vynu, altorius – / Stalu ir temstant niekados prie jo / Nebesusės keleiviai“, p. 44; „Teisėjas, / Kurio jūs laukiat, niekad neateis, / Nes jo nėra: Teisėjas esat jūs“, p. 128). Istorija suvokiama kaip košmariška grėsmė, kaip nebūties plūsmas, „šunų ir baubiančių galvijų triukšmo lydima, / Kraujuotom nuo arklienos lūpom Aukso Orda“ (p. 37). Tolumų šalių ir epochų įvykiai virsta amžinos egzistencinės situacijos modeliu ar formule. Kultūra šiame pasaulyje paprastai tėra pairusi sinchronija („Tryliktoji naktis“), o gamta – abejingas žmogui, neigiantis ir žlugdantis jį ritmas, nebent retkarčiais dovanojās ekstazės mirksnį („Svetima šalis“, „Neišsipildymo istorija“, „Enchiridion Epicteti“). Dažniausiai minimas knygoje vardas – Heraklitas, filosofas, palikęs mums nedžiuginančią maksimą *panta rhei**. Šio pasaulėvaizdžio žodžiai raktai – išnykimas ir nihil, arba nyka ir nil (bene iš čia truputį tiesmukiškas poeto slapyvardis). Dažnai kalbama nelyginant jau iš anapus, iš mirties karalijos, kuri, anot kito didelio lietuvių poeto, „nebus nugalėta“. Vienintelis atsakymas į šį pasaulį – beviltiška kova, ištikimybė sau ir artimui, atsparumas ir ištvermė be iliuzijų; vienintelė žmogaus atsakomybė – stotiškai atstatinėti ir artinti būties pilnumą, kuris kartais – be jokių garantijų – blykstelėja spindulyje, linijoje, žodyje. Pirmiausia žodyje.

Žiemos teologijoje yra eilėraščių, kur filosofinė dimensija transponuojama į istorinę ir net į politinę. Ne vienas iš pažiūros abstraktus istorinis ar mitologinis motyvas gali būti suvoktas kaip Lietuvos likimo paradigma („Termopilų kareivis rauda po Letos topoliais“). Rimvydas Šilbajoris iš politinių

* Viskas praeina (graik.) (Red.)

Nykos eilėraščių ypač įvertino „Recenziją“ – trumpą, kandų publicistinį traktatą apie išdilusius mūsų emigracijos mitus (manding, dar kandesnį dėl to, kad jame esama ir autorecenzijos elemento). Tuo tarpu man – tikriausiai todėl, kad mano gyvenimo patirtis skiriasi nuo Šilbajorio patirties, – geresnis, bent artimesnis atrodo eilėraštis „Užgavėnių kaukės“. Praleidusiam Lietuvoje paniekos ir veidmainystės dešimtmečius – kurie, duok Dieve, artėja prie galo – sunku įsivaizduoti tikslesnį ir blaivesnį jų aprašymą negu Nykos-Niliūno:

*Šalia kitų keistų ir nesuprantamų dalykų
Bei įvykių, mus ypač prislėgė šisai: po neramios
Kankinančio atodrekių nakties, miestus ir kaimus
Užplūdo šiurpios Užgavėnių kaukės.
Dabar jos tyko mus visur, visur mus seka;
Jų pilnos gatvės, medžiai ir langai. Jos sėdi
Už mūsų stalo, valgo mūsų duoną, ir mes žinom,
Kad jos netruks apsigyventi mumyse; jų balsas
Skamba mūsų žodžiuose ir sunkiai
Išsikovotame rašte.
(p. 99)*

Galima, aišku, suminėti Nykos poezijos silpnesnias vietas. Jos gana akivaizdžios. Vengdamas trafaretinių lietuviškųjų poetizmų, Nyka-Niliūnas vis dėlto susikuria naujovišką retoriką, savo ruožtu linkusią stingti ir stabarėti. Ankstesniuose jo eilėraščiuose nesunku būdavo pastebėti tam tikrą balso forsavimą, norą pabraukti rėkte išrėkti egzistencines ir filosofines kategorijas, kartais netgi žymimas didžiosiomis raidėmis – Kūryba, Tiesa, Nebūtis, Amžinybė. *Žiemos teologijoje* to nebėra, bet ir joje kartkartėmis pristinga saiko, atsiranda skonio „duobių“. Tikrai per dažnai linksniuojamas daiktavardis „skausmas“. Kad ir kokia absoliuti, įtemptai ir nuoširdžiai išgyvenama būtų ši sąvoka Nykos-Niliūno sistemoje – ar nederėtų paieškoti jai „objektyvių koreliatų“, ką taip gerai mokėjo daryti Radauskas (arba, sakysime, Achmatova)? Nuolatinis jos kartojimas visuose įmanomuose kontekstuose padvelkia infliacija: „bežadžio / Skausmo signatūra“ (p. 11), „Rytas skausmo išraižytom rankom“ (p. 12), „Sunkiai krito paskutinis / Dar neišgerto laiko lašas / Į skausmo vandenį“ (p. 13), „Diena įrašė savo skausmą / Visur: rankose, tyloj ir grindyse“ (p. 16), „...nėra vilties, tik vienas / Saitas, epiderminis ir nesibaigęs skausmas“ (p. 34), „...ar skausmas yra žodis, / Ar žodis yra skausmas“ (p. 46), „Neaprepiamas, absoliutus / Ir nebejuntamas skausmas“ (p. 89), „...valgė / Sužiedėjusią skausmo duoną“ (p. 105), „Palubėj – / Besidalinančios būties skausmu / Pasenę musės“ (p. 107), ir t. t. *ad infinitum*. Vienas eilėraštis po kito baigiasi neviltes ir negacijos formulėmis, kurios pradžioje yra įspūdingos, bet tolydžio darosi lengvai nuspėjamos ir slysta pro akis, nebeužgaudamos gilesniųjų sąmonės sluoksnių: „Ir nebegrįžom – / Nei aš, nei tu. Mes niekad nebegrįžom / Ir niekad nebegrįšim. Nuo to laiko / Nebesam, nebebuvom ir nebūsime, / Net nežinodami, kur mūsų kapas“ (p. 61), „Bet mes negrįšim niekados“ (p. 81), „Nieks nebejeis ir niekas / Neims dejuoti“ (p. 107), „Neradęs kelio tavyje ir savyje“ (p. 118), „Aš norėjau / Kad tu žinotum, jog ir manęs nebėr“ (p. 123) – tai, žinoma, tik dalis pavyzdžių. Tokia pat monotonija atsiduoda dažnai atsikartojantis, bene iš Vytauto Mačernio paveldėtas būties „lygčių“, „teoremų“ ir „nežinomųjų“ įvaizdis. Kartais Nyka-Niliūnas nukrypsta į preciziškumą, pernelyg išgražintus arba dirbtinius, stokojančius vidinės dermės palyginimus bei metaforas: „Rytas išdavė tave, įrašęs / Paskutinę M raudonu / Atsiminimų rašalu į skausmo knygą“ (p. 62), „Su astronominėm sekundėm / Ir milijonais paukščių, / Atlėkusių iš skausmo sužalotos / Nykaus

vidurdienio tokatos" (p. 66), „Nitokridės soduos / Tuščius lizdus per naktį / Sutepdavo langinių klyksmo kraujas" (p. 81), „Naktis / Safyro pirštais žarstė / Nesuskaičiuojamus lobius" (p. 92), „Žiema, logiška kaip Hėgelio / Phaenomenologie des Geistes" (p. 96). Poetinė elegancija kartkartėmis išvirsta saloniniu literatūriškumu; etiniai imperatyvai – didaktika; autentiškas filosofinis ieškojimas – iš pažiūros giliaminčiu, bet nedaug tepasakančiu sąvokų dėstymu („Skausmo geometrija", „Gnoseologija"). Du stiprius eilėraščius – „Chalkidės kunigaikščio vaikai" ir „Bizantijos imperatoriaus Andronikos Komnenos I mirtis" – gal truputį gadina baigiamosios eilutės, kuriose primygtinai aiškinama tai, kas aišku daugmaž savaime.

Ir vis dėlto apie šiuos poetinės tekstūros svetimkūnius nesinori daug kalbėti. Nykos-Niliūno *élan**, per daug dešimtmečių nė kiek nesusilpnėjęs, tik subrendęs, juos be vargo ištirpdo ir nusineša. *Žiemos teologijoje* esama eilėraščių, kurie, be abejonės, liks mūsų poezijoje amžinai. Juose atsistota ant pačių peilio ašmenų ir išsilaikyta, o tai literatūroje didžiausia retenybė, kuriai negana erudicijos, darbštumo, netgi talento – reikalinga aukštesniosios jėgos parama. Esu agnostikas, todėl būčiau linkęs sutapatinti tą jėgą su kalba, kurios įrankiu geriausiomis savo gyvenimo akimirkomis virsta kiekvienas tikras poetas. Prie tokių eilėraščių priskirčiau jau minėtus „Žiemos mūšius", „Užgavėnių kaukes", „Prisikėlimo viziją", taip pat „Pasaką", „Mirtį", „Pavasarij Washingtone", „Maldą" (ypač „Maldą!"), „Mokyklos fotografiją", „Aukštaitiją". Kiti skaitytojai tikriausiai pasirinks kitus. Bet *Žiemos teologija* turbūt visiems liks viena klasikinių mūsų lyrikos knygų. Anot Nykos-Niliūno, „poezija yra geologinis procesas / Akmens ir laiko dialogo / Žodžiuose" (p. 132); tačiau ji yra dar ir organinis procesas, dialogas tarp autoriaus ir kaskart naujų generacijų. Šitam procesui nelemta nutrūkti.

Pergalė, 1990, Nr. 11, p. 109–114

Tomas Venclova, „Akmens kalba", *Kūrybos studijos ir interpretacijos: Alfonsas Nyka-Nyliūnas*, Vilnius: Baltos lankos, 2000, p. 194–203.

* Išskirtinumas ir gabumas (pranc.) (Red.)